

Uvjeren sam, da ne bi bilo dobro ni pametno nametati nikome, koji će od spomenuta tri (odnosno šest) naziva upotrebljavati. To ne bi urodilo dobrim plodom, jer nametnuti naziv većina kulturnih radnika ne bi rado primila. Samo će vrijeme odabrati i zadržati jedan (možda isti) naziv kao najobičniji. To će ovisiti o širokogrudnosti i razumijevanju kulturnih i naučnih radnika naših naroda. To se može postići samo slobodnom i dobrovoljnom upotrebom jednoga od navedenih naziva, jer se svakim od njih podjednako ističe, da je to jezik, kojim govore i pišu Hrvati i Srbi.

O TVORBI PRIDJEVA OD IMENICA NA *-IJA*

Veljko Gortan

U našem se jeziku razmjerno malo imenica narodnog podrijetla završava na *-ija*. Najobičnije su: *prostorija*, *provalija*, *ništarija*, *robija*, *sudija*, *županija*, *ljekarija*, *drvenarija*. Možemo im pribrojiti nekoliko zbirnih imenica na *-adija* tipa *momčadija*, *pješadija* i na *-džija* (*-čija*) prema turskom obrascu, na pr. *siledžija*, *šaljivdžija*, *abadžija* (= suknar). Završetak *-ija* nalazimo i u nekoliko stranih imenica, koje su se udomaćile u našem jeziku, na pr. *delija*, *spahija*, *hartija*, *lutrija*, *liturgija*, *kapetanija*. Taj je završetak, za koji Leskien kaže da je romanškog podrijetla, dosta čest u imenima zemalja, na pr. *Dalmacija*, *Slavonija*, *Srbija*, *Britanija*, *Perzija*.¹

U književnom jeziku, osobito za potrebe znanstvenih disciplina, upotrebljava se velik broj imenica na *-ija* iz klasičnih jezika, na pr. iz grčkoga: *filologija*, *filozofija*, *geografija*, *anatomija*, iz latinskoga: *infekcija*, *migracija*, *gravitacija*, *invazija*.

Kad se od imenica na *-ija* narodnog postanja tvore pridjevi, njihov je završetak redovno *-ijski*, na pr. *županijski*: *županija*, *pješadijski*: *pješadija*.

Za pridjeve od imena zemalja na *-ija* kaže Maretić² da im je završetak *-ijski* mnogo običniji od drugih. Mislim, da to nije točno. Ogleđao sam tvorbu pridjeva kod preko 70 imena zemalja na *-ija* i uvjerio se, da se njihovi pridjevi u velikoj većini ne svršavaju na *-ijski*, nego na *-ski*. Taj završetak prima imenica, pošto odbaci krajnje *-ija*. Evo nekoliko primjera:

slavonski: *Slavonija*

slovenski: *Slovenija*

makedonski: *Makedonija*

panonski: *Panonija*

albanski: *Albanija*

kampanski: *Kampanija*

hispanski: *Hispanija*

britanski: *Britanija*

skandinavski: *Skandinavija*

zelandski: *Zelandija*

abesinski: *Abesinija*

babelonski: *Babilonija*.

¹ Isp. Maretić, Gramatika i stilistika hrv. ili srp. književnog jezika, 2. izdanje, Zagreb 1931., str. 279. i d.; Leskien, Grammatik der serbo-kroatischen Sprache, I., Heidelberg 1914., str. 317.

² O. c., str. 324.

Ono, što Maretić općenito tvrdi o tvorbi takvih pridjeva, vrijedi uglavnom za pridjeve, koji se tvore od trosložnih imena zemalja na *-ija*, na pr.

belgijski: Belgija
perzijski: Perzija

indijski: Indija
libijski: Libija.

Izuzetaka ima malo. Od ukupno 60 imena zemalja na *-ija* sa više od tri sloga, kod kojih sam ispitivao tvorbu pridjeva, našao sam samo ovih osam s pridjevom na *-ijski*:

andaluzijski: Andaluzija
kalabrijski: Kalabrija
kolumbijski: Kolumbija
bolivijski: Bolivija

kalifornijski: Kalifornija
liberijski: Liberija
mezopotamijski: Mezopotamija
polinezijski: Polinezija.

Od trosložnih imena zemalja na *-ija* pridjev se završava na *-ski*, a ne na *-ijski* samo u par primjera, na pr. *jonski: Jonija*, *trački: Trakija*. Pridjevi kao *sprski*, *ruski*, *galski* načinjeni su od imenica *Srbin*, *Rus*, *Gal*.

Kod općih imenica na *-ija* iz klasičnih jezika tvorba pridjeva od latinskih imenica drukčija je nego od grčkih. Od latinskih imenica pridjevi se redovno tvore tako, da se imenički završetak *-ija* zamijeni pridjevskim završetkom *-ioni*, na pr.

produkcioni: produkcija
regulacioni: regulacija
koalicioni: koalicija

informacioni: informacija
habilitacioni: habilitacija
kasacioni: kasacija.

Samo ograničen broj takvih imenica latinskog podrijetla, i to redovno one, koje su se čestom upotrebom posve udomaćile u književnom jeziku i u govoru, tvore pridjev na *-ijski* kao imenice na *-ija* narodnog postanja, na pr.

industrijski: industrija
kancelarijski: kancelarija

partijski: partija
provincijski: provincija.

Pridjevi od nekih takvih imenica imaju i po dva oblika, ali s različitim značenjem, na pr. *komisijski pregled: komisiona prodaja*. Ovdje treba spomenuti, da se od nekih imenica na *-ija* latinskoga podrijetla pridjevi tvore prema latinskom pridjevskom obliku, na pr. *nacionalan* (od lat. *nationalis*): *nacija*, *tradicionalan* (od lat. *traditionalis*): *tradicija*, *materijalan* (od lat. *materialis*): *materija*.

I od imenica grčkog podrijetla na *-ija*, koje su se kod nas udomaćile, pridjevi se tvore završetkom *-ijski*, kao od imenica narodnog postanja, na pr. *historijski: historija*, *gimnazijski: gimnazija*, *biblijski: biblija*. Nadalje, neki se pridjevi tvore prema grčkom pridjevskom obliku, na pr. *epileptički* (od grč. *epileptikós*): *epilepsija*, *kategorički* (od grč. *kategoriós*): *kategorija*, *monarhički* (od grč. *monarchikós*): *monarhija*. Primjera takve tvorbe ima razmjerno malo.

Najčešće se od imenica na *-ija* grčkog podrijetla tvore pridjevi tako, da se završetak *-ija* zamijeni pridjevskim završetkom *-ski*:

filološki: filologija

arheološki: arheologija

ideološki: ideologija

geografski: geografija

stenografski: stenografija

ekonomski: ekonomija

astronomski: astronomija

filozofski: filozofija

anatomski: anatomija

kirurški: kirurgija.

Kako da objasnimo tvorbu pridjeva na *-ijski* u slijedećim primjerima: *antologijski* od *antologija*, *analogijski* od *analogija*, *simfonijski* od *simfonija*, *utopijski* od *utopija*? Jezična praksa pokazuje ovu distinkciju: Ako kod grčkih imenica, kad im se ukloni završetak *-ija*, ostatak predstavlja imenicu, pridjev se tvori od te imenice nastavkom *-ski*, na pr. ako imenici *filozofija* oduzmemo završetak *-ija*, ostaje nam imenica *filozof*, pa od nje tvorimo pridjev *filozofski*, isto tako od *arheolog-ija* pridjev je *arheološki*. Imenica, koju dobijemo, kad uklonimo završetak *-ija*, većinom označuje osobu, koja se bavi onim, što označuje imenica na *-ija*, ali ona može označivati i predmet, na koji se odnosi neskrraćena imenica, na pr. *seizmografski: seizmograf-ija*, *mikroskopski: mikroskop-ija*. Ako pak dio imenice na *-ija*, koji ostane, kad se taj završetak ukloni, ne predstavlja imenicu, pridjev se tvori od čitave imenice, pa mu je završetak *-ijski*. Uzmimo kao primjer imenicu *analogija*. Odbacimo li završetak *-ija*, ostaje nam *analog*, što nije nikakva imenica, pa se zato od te riječi i ne može tvoriti pridjev.

Od složenih imenica na *-kracija*, na pr. *demokracija*, *aristokracija*, *plutokracija*, pridjev se završava na *-kratski: demokratski, aristokratski, plutokratski*, jer je drugi dio složenice u grčkome *-kratia*. Slična je tvorba *diplomatski* od *diplomacija*, *geodetski* od *geodezija*.

Mislim, da Maretić³ nema pravo, kad tvrdi, da su pridjevi (navodim njegove primjere) kao *astronomski, geografski, mitološki, pedagoški* i t. d. dobri samo onda, kad se uzimaju za ono, što pripada astronomima, geografima, mitolozima, pedagogima i t. d., a da ih je rđavo uzimati za ono, što pripada astronomiji, geografiji, mitologiji, pedagogiji i t. d. Prema tom shvaćanju ono, što pripada astronomiji ili geografiji, označivalo bi se pridjevima *astronomijski* i *geografijski*. Tako isto trebalo bi upotrebljavati oblike kao *arheologijski, filologijski, oceanografijski, leksikografijski* i sl. Ti su oblici zaista neobični i, što je najvažnije, danas nitko ili malo tko tako govori i piše. Kad bi Maretićevo ograničenje bilo opravdano, pogrešni bi bili gotovo svi nazivi naših znanstvenih, kulturnih i zdravstvenih ustanova, koji u sebi imaju takve pridjeve. Od velikog izbora navodim ih samo nekoliko: *Leksikografski zavod, Arheološki muzej, Oceanografski institut, Geološko-paleontološki muzej, Institut za ekonomske nauke, Patološko-anatomski zavod,*

³ O. c., str. 324.

Traumatološka bolnica, *Ginekološka* klinika. *Leksikografski* zavod nije zacijelo zavod *leksikografa*, nego zavod za *leksikografiju*, *Arheološki* muzej nije muzej *arheologa*, nego muzej za *arheologiju* i t. d.

Prema našem današnjem jezičnom osjećanju pridjev *filološki* odnosi se i na filologiju i na filologe, *filozofski* i na filozofiju i na filozofe, *anatomski* i na anatomiju i na anatore. Zato su nam oblici *filologijski*, *filozofijski*, *anatomijski* i sl. zapravo nepotrebni, što dakako ne znači, da ih treba progoniti. Ali ne treba ih, po mom mišljenju, ni forsirati.

Pridjevi na *-ijski* od navedenih grčkih imenica na *-ija* izumiru, kao što su već gotovo sasvim nestali iz upotrebe pridjevi od tih imenica sa završetkom *-ički*, na pr. *filozofički*, *pedagogički*.

DRUGARICA DIREKTOR, GOSPOĐA PROFESOR ili DRUGARICA DIREKTORICA, GOSPOĐA PROFESORICA?

Zlatko Vince

Nedavno je u našem časopisu (Jezik, II, 1954, br. 5.) pisao prof. dr. Mate Hraste o ženskim prezimenima osvrćući se na Maretićev zahtjev, što ga je ovaj jasno postavio prije 30 godina u predgovoru svojega korisnog i već popularnog »Jezičnog savjetnika«: da se ženska prezimena upotrebljavaju uvijek u ženskom rodu (na pr. Petrović, kada spominjemo ženu Petrovićevu, a Petrovićeva, kada mislimo na njegovu kćerku). S tim se Maretićevim savjetom i traženjem ne slaže u potpunosti već D. Kostić, kada u »Našem jeziku« govori o tom problemu, iako priznaje, da je zahtjev Maretićev potpuno u duhu našega jezika (Naš jezik, III, 1935). U spomenutom članku u »Jeziku« prof. dr. Hraste, priznajući načelno dobar Maretićev stav, ipak ne pristaje uz njegov zahtjev pa potaknut svakidašnjom našom današnjom jezičnom praksom odobrava, da se danas mogu upotrebljavati i onakvi oblici prezimena ženskoga roda, koji su jednaki muškima.

Kada govorimo i mislimo o tom problemu, dolazi nam vrlo lako na pamet drugo jedno pitanje: je li dobro nazive ženskih (ponajviše akademskih, pa i drugih) zvanja upotrebljavati u muškom obliku? Pitanje je slično pitanju o ženskim prezimenima i po svojoj unutrašnjoj povezanosti i po svojoj složenosti.

Imali smo sigurno često prilike da čitamo, a još više da čujemo nazive, kao što su: gospođa doktor, drugarica direktor, drugarica profesor i t. d. Višeput sam čitao odgovore naših intelektualci na kakav službeni upit o zanimanjima, što ih obavljaju, pa sam nailazio na ovakve odgovore: Zlata N., liječnik, Marija R., profesor, Ljerka D., direktor i sl. Isto tako na pismima upućenim profesoricama, liječnicama i t. d. mogao sam više puta čitati nazive u muškom obliku, a tako često stoji i na pločama naših liječnica, što vrše privatnu praksu. Čak bi i u vjenčani list mladenka, koja je došla u Matični ured, da se vjenča, ispisivala pored muževljeva zanimanja.